

INSTRUIRI LA DISTANȚĂ PENTRU JURNALIȘTI

SPECIFICUL REFLECTĂRII ÎN PRESĂ A SUBIECTELOR PRIVIND VIOLENȚA FAȚĂ DE COPII

Îndrumar pentru jurnaliști, realizat în baza consultației online,
oferite pe www.mediaforum.md

de colaboratorii
**Centrului Național
de Prevenire
a Abuzului față de Copii**

CENTRUL NAȚIONAL DE PREVENIRE A ABUZULUI FAȚĂ DE COPII (CNPAC) este organizația care promovează dreptul copiilor la protecție împotriva oricăror forme de violență. Pe parcursul celor 20 de ani de activitate, CNPAC s-a ocupat de prevenirea abuzului față de copii, asistarea copiilor abuzați, sensibilizarea societății în vederea stopării relelor tratamente față de copii, dar și de consolidarea sistemului de protecție a copilului din țară.

Consultația online pentru jurnaliști a fost susținută de **RODICA COREȚCHI-MOCANU**, coordonatoare a Programului de asistență psiho-socială a copiilor în cadrul Serviciului „AMICUL”, **PARASCOVIA TOPADA**, psiholog în cadrul Serviciului „AMICUL” și coordonatoarea Programului de prevenire, și de jurista **DIANA ȚEBERNEAC**.

Platforma online pentru profesioniștii media www.MediaForum.md este editată de Consiliul de Presă din Republica Moldova.

Instruirile la distanță pentru jurnaliști se desfășoară în cadrul proiectului „Stimularea gândirii critice, promovarea metodelor alternative de profesionalizare și stimularea jurnalismului etic pe platforma online a profesioniștilor mass-media www.MediaForum.md”, implementat de Asociația Presei Independente (API), cu susținerea Programului Mass-Media al Fundației Soros-Moldova.

Opiniile exprimate în această publicație aparțin autoarei și nu implică neapărat poziția finanțatorului.

I. INTRODUCERE

Mass-media are un rol important în procesul de prevenire și combatere a tuturor formelor de violență asupra copiilor prin formarea toleranței zero față de abuzul și neglijarea copiilor, prin încurajarea raportării cazurilor suspecte, prin promovarea activităților de prevenire a fenomenului violenței față de copii, a bunelor practici de asistență a copiilor-victime sau martori ai violenței și a metodelor de disciplinare pozitivă a copiilor.

Dacă materialele jurnalistice abordează cazuri de violență și neglijare a copiilor, atunci acestea trebuie să respecte următoarele principii:

- să fie elaborate luând în calcul interesul superior al copilului;
- să nu expună copilul riscului revictimizării și/sau altor abuzuri;
- să mediatizeze problemele sistemului de protecție a copilului și să nu se axeze pe cazuri individuale;
- să reflecte pedepsele pentru abuzatori.

Menționăm că *cel mai des, copilul suferă mai mult în urma reflectării cazului său în mass-media decât în urma abuzului propriu-zis*. Mediatizarea incorectă a cazului poate expune copilul la suferință emoțională, la risc pentru alte abuzuri – bullying¹, etichetări, amenințări, inclusiv pe rețelele de socializare. În consecință, copilul este constrâns să se izoleze, să-și schimbe locul de trai, instituția de învățământ, iar în unele cazuri să recurgă la suicid.

Specialiștii care asistă copiii-victime atenționează că acei copii, a căror istorie de abuz a fost făcută publică, se simt profund rușinați, au percepția că fiecare om îi acuză pentru ce li s-a întâmplat și au sentimentul că viața lor nu mai are sens. Li se acutizează suferința psiho-emoțională, problemele de sănătate și li se deteriorează relațiile sociale.

1 Termenul bullying a apărut recent și denumește un tip de comportament ostil și cu scop de umilire a unei persoane în interiorul unei comunități: la școală, la muncă în cartier etc.

Este de înțeles intenția ziariștilor de a mobiliza profesioniștii responsabili de protecția copilului prin reflectarea cazurilor individuale. Totodată, luând în calcul gravitatea consecințelor asupra copiilor, se recomandă utilizarea altor strategii de sensibilizare: sesizarea instituțiilor ierarhic superioare, implicarea organizațiilor neguvernamentale în domeniul protecției copilului/drepturilor omului.

În procesul de elaborare a materialelor care vizează abuzul asupra copilului, jurnalistului îi revine responsabilitatea morală de a nu-i produce suferință copilului și familiei acestuia.

Pot exista și cazuri în care adolescenții care au fost victime solicită reflectarea istoriei lor. Și în astfel de cazuri jurnalistul trebuie să se asigure că nu oferă informații în baza cărora copilul poate fi identificat, aplicând tehnici de blurare a imaginii, de distorsionare a vocii etc.

Dreptul copiilor de a fi protejați împotriva tuturor formelor de abuz (sexual, fizic, emoțional etc.) este prevăzut atât de legislația internațională, cât și de cea națională, prin incriminarea acestor fapte și impunerea pedepselor pentru cei care săvârșesc astfel de acțiuni. În aceeași manieră, legea apără copiii și de eventualele consecințe ale abordării în mass-media a unor astfel de cazuri. În acest sens, *Legea nr. 30 din 07.03.2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației*, în vederea realizării protecției interesului superior al acestora, prevede expres categoriile de informații ce pot avea impact negativ asupra copiilor (de exemplu, informație despre violență, pornografie, nimicirea bunurilor, încurajarea participării la jocurile de noroc, dependența de substanțe stupefiante, psihotrope, tutun, alcool, încurajarea comportamentelor ce jignesc demnitatea umană, suicidale, folosirea limbajului licențios și a gesturilor indecente) și conține prevederi despre limitarea răspândirii informațiilor cu impact negativ prin recomandările de avertizare a

programelor care pot conține informații ce pot afecta dezvoltarea fizică și psihică a copiilor.

De asemenea, *Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova* conține prevederi specifice cu privire la protecția copiilor și a persoanelor în situații vulnerabile, de care trebuie să țină cont jurnaliștii în desfășurarea activității lor și anume: obligația jurnaliștilor de a proteja identitatea copiilor implicați în evenimente cu conotație negativă (accidente, infracțiuni, dispute familiale, sinucideri etc.) inclusiv ca martori; înregistrările video și fotografiile urmând să fie modificate pentru protejarea identității copiilor; nu se dezvăluie identitatea victimelor accidentelor, calamităților, infracțiunilor, în special a agresiunilor sexuale.

Menționăm că pentru a exclude posibilitatea identificării copilului este important să nu fie difuzate informații și imagini care ar putea conduce la identificarea lui (identitatea rudelor, vecinilor, imagini din comunitate sau din instituția de învățământ etc.).

Deși Codul deontologic prevede și excepții care îi oferă jurnalistului posibilitatea să utilizeze anumite informații, imagini obținute cu acordul părinților sau al tutorilor copiilor, totuși se recomandă ca astfel de cazuri să fie profund analizate și tratate cu maximă precauție, având în vedere faptul că nu toți copiii și părinții/persoanele în grija cărora se află copiii conștientizează consecințele expunerii publice a istoriilor copiilor.

Ținem să subliniem că jurnaliștii, instituțiile mass-media ar putea fi sancționate pentru tirajarea informațiilor care au impact negativ asupra copiilor, având în vedere că art. 90¹ Cod Contravențional prevede sancțiuni (amendă, privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate) pentru *activități publice cu impact negativ asupra minorilor*.

II. ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI

În cadrul consultației online realizate la 24 aprilie 2018 pe portalul Mediaforum.md au fost oferite următoarele răspunsuri:

ÎNTREBARE: *Care ar trebui să fie prima reacție a unui cetățean care asistă la un caz de violență asupra unui copil, de exemplu, în stradă? Mă refer aici la violența verbală gravă, lovitul peste față, umilitul în public și multe alte manifestări la care fiecare dintre noi a fost martor cel puțin o dată în viață. Cum ar trebui să acționăm? Unde să cerem ajutorul?*

RĂSPUNS: Oricine este martor la un astfel de incident trebuie să intervină pentru stoparea abuzului, prin atenționarea părintelui privind ilegalitatea acțiunilor sale, privind suferința pe care i-o produce copilului. Dacă părintele nu încetează comportamentul abuziv, recomandăm să fie solicitată intervenția de urgență a poliției.

ÎNTREBARE: *Mai am o întrebare care decurge cumva din răspunsul Dvs. Ce va face poliția? Avem mecanisme eficiente de protecție a copilului? Cum ne asigurăm că odată revenit acasă, după ce va fi atenționat de poliție, părintele nu va comite un episod de violență și mai grav? Cine urmărește ce se întâmplă mai departe?*

RĂSPUNS: Poliția are dreptul să solicite persoanei adulte să se legitimeze (inclusiv să ofere date privind identitatea copilului). Ulterior, poliția are obligația să raporteze cazul autorității tutelare locale în conformitate cu *Instrucțiunile privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării*

și traficului² (Hotărârea Guvernului nr. 270 din 08.04.2014). Autoritatea tutelară trebuie să evalueze riscurile pentru copil, va interveni și va monitoriza situația copilului în cooperare cu membrii echipei multidisciplinare care sunt reprezentanți ai diferitelor instituții abilitate cu protecția copilului.

ÎNTREBARE: *Ce instituții de stat și neguvernamentale ar trebui incluse în lista de surse pentru jurnaliștii care scriu despre fenomenul violenței asupra copilului?*

RĂSPUNS: Iată o listă a instituțiilor și organizațiilor - *Instituții de stat:* Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (Direcția politici de protecție a drepturilor copilului și a familiilor cu copii), Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Procuratura (Secția justiție juvenilă), Inspectoratul General al Poliției (Serviciul siguranță copii), direcțiile Educație, Tineret și Sport, Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului Chișinău, Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică. *Organizații neguvernamentale:* Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Asociația pentru abilitarea copilului și familiei AVE Copiii, Alianța ONG-urilor active în domeniul protecției sociale a copilului și familiei, Centrul Internațional „La Strada”, Centrul de Drept al Femeilor, Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii „Memoria”, Asociația „Promo Lex”, Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor „Neovita”.

2 <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=352587&lang=1>

ÎNTREBARE: *Atunci când se fac materiale documentare pentru a reflecta, de exemplu, violența sexuală asupra copiilor ca problemă socială la câțiva ani de la cele întâmplate, copiii pot fi intervievați despre asta și dacă da, în ce condiții? Dar dacă victima deja a devenit adultă? Care sunt regulile de reflectare a subiectului și de interviu a victimei?*

RĂSPUNS: Reflectarea cazurilor de violență sexuală asupra copiilor necesită o abordare individuală, chiar și dacă au trecut mai mulți ani de la producerea abuzului. În cazul copiilor-victime, ați putea să discutați cu părintele copilului și să îi sugerați să consulte opinia unui psiholog cu privire la impactul emoțional al unui posibil interviu la acest subiect asupra copilului. Menționăm că părintele nu întotdeauna conștientizează consecințele interviuului copilului, motiv pentru care **acordul părintelui nu este suficient pentru a ne asigura că interviul nu va afecta emoțional copilul.**

În cazul în care victima este deja adultă poate lua decizii independente.

Recomandăm, și în cazul victimei care este deja adultă, și în cazul victimei care este copil, să nu i se solicite detalii despre momentul abuzului (evitați întrebările „de ce?”, „cum?”).

Interviul este necesar să se realizeze într-un anturaj stabilit de comun acord cu victima sau reprezentantul legal.

ÎNTREBARE: *Cât este de corect ca reporterii, atunci când merg la casa omului să scrie despre un caz, să întrebe vecinii ce știu despre această familie, dacă au observat ceva etc. Nu spun că nu trebuie întrebați, poate că da, dar ce ar fi mai bine să fie întrebați vecinii? Uneori mi se pare că din aceste discuții apar detalii nu tocmai relevante pentru caz, dar dăunătoare pentru copil sau familie. Aș vrea să știu părerea Dvs.*

RĂSPUNS: Recomandăm să nu fie intervievați vecinii în astfel de cazuri. Este mai relevantă consultarea opiniei specialiștilor (asistent social, polițist, cadru didactic, medic) și a părintelui protector.

Nu se recomandă de luat imagini cu casa și strada copilului. De asemenea, nu se iau alte imagini, detalii care pot conduce la identificarea copilului, inclusiv fața părinților, rudelor.

ÎNTREBARE: *Când este vorba despre materialele care au menirea să ajute un copil sau o familie și care trebuie să sensibilizeze, într-un fel, publicul, cum e mai bine să fie prezentată imaginea copilului?*

RĂSPUNS: Vă recomandăm să utilizați mai degrabă istoria copilului și nu poza acestuia sau imagini video care reflectă vulnerabilitatea copilului. Copilul care se vede într-o stare vulnerabilă expusă public simte rușine, îi scade autoaprecierea și îi acutizează suferința. Orice material jurnalistic trebuie să respecte demnitatea copilului.

ÎNTREBARE: *Atunci când jurnaliștii fac reportaje despre violența în familie, merg, de exemplu, la un centru de plasament și găsesc victime. De multe ori mamele, refugiate acolo cu tot cu copii, povestesc prin ce au trecut și de ce au plecat de acasă, iar copiii sunt prezenți și ascultă sau povestesc și ei. Din punct de vedere psihologic, e potrivită o asemenea abordare?*

RĂSPUNS: O astfel de abordare este traumatizantă pentru copil. Mama poate oferi interviu, dar fără prezența copilului. Este bine ca jurnalistul să-i recomande mamei să nu utilizeze numele (inclusiv al ei) și prenumele copilului/copiilor (sau să se asigure că acestea nu apar în material).

ÎNTREBARE: *De multe ori, pedagogii, medicii le permit jurnaliștilor să fotografieze sau să filmeze copiii-victime ale violenței, atunci când minorii sunt la școală sau la spital. Cine ar trebui să fie precaut în astfel de situații: jurnalistul sau autoritățile?*

RĂSPUNS: În astfel de situații și unii, și alții au obligația să păstreze datele cu caracter personal ale copiilor, să le protejeze identitatea. Există și regulamente speciale de comunicare dintre instituțiile publice și mass-media atunci când sunt vizați copiii, în funcție de profilul acestor instituții^{3,4,5}. Le recomandăm ziariștilor să evite interviuarea/fotografierea copiilor-victime. Asta le poate acutiza suferința. Unii copii și părinți nu conștientizează riscurile la care expun copilul/familia atunci când își exprimă acordul pentru interviuare sau filmare. Este de datoria noastră de profesioniști să avem grijă de modul în care copiii pot fi afectați de reflectarea istoriei lor.

ÎNTREBARE: *În situația când actul de violență, în special sexuală, este comis de alți minori, se întâmplă și în grup, ce să facă jurnalistul, mai ales dacă localitatea e mică? Merge și la părinții agresorilor? Îi întrebă? Cum e bine să procedeze în astfel de cazuri? Noi vedem la TV că practic e interviuat tot satul, dar aș vrea să știu cum e corect.*

RĂSPUNS: Vă recomandăm să abordați fenomenul ca problemă socială, să fie scoși în evidență factorii sociali care stau la baza fenomenului.

- 3 Regulamentul privind modul de comunicare dintre instituțiile medico-sanitare, instituțiile de sănătate publică și mijloacele mass-media a informațiilor care se referă la copii <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=354751>
- 4 Regulamentul privind comunicarea între instituțiile de învățământ și mass-media în cazurile care se referă la copii http://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_60_2014.pdf
- 5 Regulamentul privind modul de comunicare a informațiilor ce se referă la copiii de către personalul din sistemul de asistență socială cu competențe în domeniul protecției copilului și autoritățile tutelare locale http://msmps.gov.md/sites/default/files/document/attachments/ordinul_nr_163_din_20_octombrie_2014.pdf

lui (prin intermediul materialelor jurnalistice realizate cu participarea specialiștilor) și să evitați reflectarea unor cazuri individuale. Există un risc prea mare pentru identificarea copilului-victimă. Expunerea publică a situației lui îl poate traumatiza mai mult decât abuzul în sine.

ÎNTREBARE: *Cum e mai bine să faci reportajul în cazurile de hărțuire sexuală la școală? Să zicem că este interviuată fata sau băiatul care au fost supuși hărțuirii sexuale. Dar mai departe? E corect ca reporterii să întrebe alți elevi dacă au observat ceva, ce părere au despre acel profesor etc.?*

RĂSPUNS: Nu recomandăm să realizați astfel de reportaje, în special cu implicarea copiilor. Ar conduce ușor la identificarea victimei, la revictimizarea acesteia și expunerea la multiple riscuri. Consultați mai degrabă opinia specialiștilor (Poliție, Direcția Educație, Tineret și Sport, Ministerul Educației Culturii și Cercetării). Nu se recomandă interviuarea video a cadrelor didactice din instituția respectivă (conduce la identificarea copilului). Dacă materialul este realizat pentru presa scrisă, pot fi interviuate cadrele didactice, dar nu se utilizează numele acestora și nici denumirea instituției.

ÎNTREBARE: *Dacă avem un caz când un elev este agresat la școală, de către colegi, cum e mai bine să procedăm? De la ce începem și ce întrebări punem profesorilor și colegilor? Ce întrebări nu trebuie puse în astfel de cazuri?*

RĂSPUNS: Reflectați bullingul școlar doar ca problemă socială, fără a interviua copiii. Transmiteți mesaje despre nocivitatea fenomenului și încurajați raportarea acestuia de către copii. Pot fi interviuați copiii

care nu sunt afectați de bullying pentru a le fi consultate opiniile, aprecierile și recomandările cu privire la fenomen în general.

ÎNTREBARE: *Dacă un copil care a comis ceva, o infracțiune, poate fi un act de violență la școală sau un furt și se ascunde, nu poate fi găsit, jurnaliștii pot da numele agresorului, fotografia etc.? Sau trebuie acordul părinților? Dar poliția, în ce condiții poate face asta?*

RĂSPUNS: Un jurnalist nu poate face publică fotografia acestuia. Identificarea locului aflării copilului ține de atribuțiile poliției, fără implicarea presei. Poliția implică mass-media doar în cazurile în care un copil s-a pierdut și nu poate fi găsit sau a fost găsit și nu poate fi stabilită identitatea acestuia.

ÎNTREBARE: *Dar dacă fotografia minorului stă afișată pe panou la poliție, jurnalistul o poate lua de acolo pentru a o publica? Fotografia celui căutat, afișată de poliție, este un detaliu pentru reportajul meu. În timp ce eu, ca jurnalist, lucrez la material, pot să spun în reportaj că iată și poliția îl caută și a afișat poza acolo?*

RĂSPUNS: Puteți să faceți acest lucru cu specificarea că este o persoană suspectată/bănuită de săvârșirea unei infracțiuni.

ÎNTREBARE: *Cine credeți că greșește mai mult atunci când comunică publicului cazuri de violență sexuală sau violență în familie cu implicarea copiilor, poliția sau presa? Unde greșesc ambele?*

RĂSPUNS: În cazul în care subiectul este abordat ca fenomen social, fără divulgarea datelor cu caracter personal sau imagini/informații care pot conduce la identificarea copilului sau a familiei, nu greșește nici presa, nici poliția⁶. Recomandăm ca astfel de cazuri să fie reflectate anume din această perspectivă.

ÎNTREBARE: *De multe ori, copiii-victime ale violenței în familie sunt arătați în presă, nefiindu-le protejată identitatea (numele, localitatea). Cine trebuie să asigure confidențialitatea acestor date, dacă părinții sau tutela își dau acordul ca minorul să fie filmat?*

RĂSPUNS: Jurnalistul trebuie să asigure, pentru că are obligația să protejeze datele cu caracter personal ale copilului și să evite răspândirea informațiilor cu impact negativ asupra copiilor în conformitate cu legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal și legea cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informațiilor. Atenționăm că părinții/tutorii nu întotdeauna conștientizează riscurile la care își expun copilul atunci când își exprimă acordul.

⁶ Instrucțiuni privind modul de comunicare a informațiilor ce se referă la copii de către subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne http://api.md/upload/editor/Regulament_comunicare_MAI.pdf